

REFLEKSJE WOKÓŁ PRYWATNOŚCI I AUTONOMII INFORMACYJNEJ W ŚWIECIE INTERNETU (WSZECH)RZECZY

DR MICHAŁ BĄBA

WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI UNIwersYTETU OPOLSKIEGO

INTERNET RZECZY INTERNET WSZECHRZECZY

- Internet rzeczy to infrastruktura obiektów, osób, systemów i zasobów informacyjnych wraz z inteligentnymi usługami umożliwiającymi przetwarzanie tej infrastruktury informacji o świecie fizycznym i wirtualnym oraz stosowne reagowanie, zob. T. J. Kruk, *Internet rzeczy – rzecz o analizie ryzyka*, /w:/ G. Szpor (red.), *Internet rzeczy. Bezpieczeństwo w Smart city*, Warszawa 2015, s. 12.
- Internet wszechrzeczy reprezentuje ewolucję, w której dotychczas odizolowane obiekty zdolne są do wzajemnej interakcji, to programowalny świat inteligentnej łączności, w którym wszystko będzie połączone ze wszystkim – miliardy sensorów umożliwią usprawnienie i automatyzację wielu czynności. Łączenie będzie dotyczyć wszystkiego ze wszystkim w jedną sieć, skupiającą w internetowej chmurze ludzi, przedmioty, procesy i dane - wizja Rajeevena Surima (prezesa koncernu Nokia)

Wizja świata internetu wszechrzeczy:

- świat oparty na wszytkowiedzącym systemie, który będzie widział i monitorował każdy aspekt życia jednostki, będzie rozumiał i rozpoznawał codzienne nawyki, skłonności, będzie wiedział co jednostka czuje, czego potrzebuje, będzie znał jej poglądy, przewidywał jej zachowania, będzie w stanie monitorować konto bankowe i bicie serca, poziom cukru we krwi, długość snu, poziom aktywności oraz stanu zdrowia,
- system ten będzie w stanie odkryć takie prawidłowości, których jednostka nigdy by nawet nie podejrzewała,
- system wkomponowany w istnienie jednostki, będzie stanowił naturalną przestrzeń dla jej osobowości przeszywającą na wskroś jej życie aż po jego kres. Tajemnica, jeśli w ogóle będzie miała jakiegokolwiek znaczenie, stanie się czymś niezrozumiałym, budzącym podejrzliwość i wzmożone zainteresowanie ujawnieniem tego, co się za nią kryje,

PRYWATNOŚĆ A WOLNOŚĆ DECYDOWANIA O ŻYCIU OSOBISTYM

- Prywatność:
 - a) pojęcie o niejasnych konturach znaczeniowych (M. Safjan, Wyzwania dla państwa prawa, Warszawa 2007, s. 112)
 - b) jest opisywane na różne sposoby przy wykorzystaniu wewnętrznych wartości prawa:
 - ✓ wolności i tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP)
 - ✓ samostanowienia informacyjnego (art. 51 Konstytucji RP)
 - ✓ wolności sumienia (art. 53 ust. 7 Konstytucji)
 - ✓ zasady nienaruszalności mieszkania (art. 50 Konstytucji RP)
 - ✓ wolności wyrażania poglądów, wolności pozyskiwania i ujawniania informacji (art. 54 ust. 1 Konstytucji)
 - ✓ wolności decydowania o życiu osobistym (art. 47 Konstytucji)

- Moc tych wolności tkwi w wewnętrznej ich jedności, w ich można by rzec nienaruszalności, która spaja poszczególne obszary w jedną wspólną im wszystkim aksjologiczną „nadprzestrzeń” określaną mianem prywatności.
- Prywatność jest nazwą dla wartości samoistnej o złożonej strukturze i bardzo szerokim zakresie, obejmującą wolności częściowe i obszary, w których mogą się one uzewnętrzniać, uwzględniającą przy tym wszystkie wymiary egzystencji człowieka, całą jego złożoność i niejednoznaczność.
- Prywatność należy więc postrzegać całościowo jako sumę wolności częściowych wzajemnie uwarunkowanych, nie można jej sprowadzać do jednego tylko wymiaru. Owe częściowe wolności przyobleczone w postać praw człowieka dają się zrelatywizować do rozmaitych przejawów prywatności jednostki.
- Każdy z wymienionych tu obszarów nie ma charakteru absolutnego (bezwzględnego), co oznacza, że ograniczenia prywatności są również wpisane w istotę tego pojęcia i mogą dotyczyć jej wolności częściowych.
- Prywatność i autonomia podmiotu może być ograniczana dwojako albo na skutek norm prawnych - ograniczenie zakotwiczone jest w obowiązującym porządku prawnym, jest usankcjonowane normami prawnymi ze względu na konieczność ochrony innych wartości, albo na skutek odwołania się do wartości ulokowanych poza systemem obowiązującego prawa.
- Sfera wolna od ingerencji nie jest sferą wolną od godności osobowej.
- Godność osobowa może w konkretnym przypadku przesądzać o bezprawności działania jednostki w sferze wolnej od ingerencji

- Wymienione w treści przepisu art. 47 Konstytucji RP aspekty prywatności oraz wolność nie stanowią sfer od siebie odrębnych (inaczej TK: w art. 47 Konstytucji RP zostały uregulowane dwie odrębne sytuacje: po pierwsze, prawo jednostki do prawnej ochrony wskazanych w pierwszej części przepisu sfer życia, po drugie, wolność decydowania w sprawach określonych w końcowej jego części).
- Prywatność można ujmować w perspektywie wewnętrznej i zewnętrznej. W perspektywie zewnętrznej jest opisywana przez pryzmat autonomii. Wówczas nie ma ona tylko wymiaru obronnego, który ma oddzielać jednostkę od świata zewnętrznego (autonomia rozumiana jako zakaz ingerencji w sferę życia duchowego i fizycznego jednostki), lecz w równej mierze eksponuje także drugą jej stronę, tj. swobodę jednostki w decydowaniu o własnym losie. Autonomia podmiotu będąca wspólnym punktem oparcia dla wszystkich wolności cząstkowych obejmuje także swobodę jednostki w kształtowaniu jej stosunków z otoczeniem. W perspektywie wewnętrznej prywatność zaś to pewien określony i pożądaný przez jednostkę stan autonomii psychicznej i fizycznej, w którym może ona samodzielnie decydować o sobie i swobodnie kształtować swoją tożsamość oraz indywidualność.
- Zasadnicza własność prywatności: kontrola jednostki nad informacjami na swój temat

AUTONOMIA INFORMACYJNA

- Zasada ta obejmuje dwa kluczowe elementy:
 - a) prawo do samodzielnego decydowania o ujawnianiu innym informacji na swój temat oraz
 - b) prawo do sprawowania kontroli nad takimi informacjami, jeśli znajdują się w posiadaniu innych podmiotów

(utrwalona linia orzecznicza TK: w wyrokach z: 24 czerwca 1997 r., sygn. K. 21/96 (OTK ZU nr 2/1997, poz. 23), 11 kwietnia 2000 r., sygn. K. 15/98 (OTK ZU nr 3/2000, poz. 86), 19 lutego 2002 r., sygn. U 3/01 (OTK ZU nr 1/A/2002, poz. 3), 12 listopada 2002 r., sygn. SK 40/01 (OTK ZU nr 6/A/2002, poz. 81), 20 listopada 2002 r., sygn. K 41/02 (OTK ZU nr 6/A/2002, poz. 83), 20 czerwca 2005 r., sygn. K 4/04 (OTK ZU nr 6/A/2005, poz. 64).

PRYWATNOŚĆ A AUTONOMIA INFORMACYJNA

Autonomia informacyjna:

- fundament prywatności
- wywiera istotny wpływ na prawo do prywatności
- podobnie jak prywatność jest powszechna i służy w jednakowym stopniu wszystkim
- prywatność nie może istnieć bez autonomii informacyjnej. Między tymi pojęciami istnieje więc stała korelacja.

FUNKCJE AUTONOMII INFORMACYJNEJ

- opisowa
- ochronna
- kreująca

PRYWATNOŚĆ I AUTONOMIA INFORMACYJNA „WŁASNOŚCIĄ” ALGORYTMÓW?

- zagrożenia ze strony aplikacji np. Endomondo, Snapchat, Cortany
- wpływ aplikacji na kształtowanie się postaw i zachowań jednostki
- zasadniczy cel aplikacji: dostęp do danych użytkowników zapisanych na urządzeniach mobilnych
- możliwość odszyfrowania osobowości użytkownika dla celów nie związanych z oferowaną usługą
- autonomia informacyjna „działa” w zasięgu pozbawionych świadomości algorytmów

DAŻENIE DO ABSOLUTNEGO ODSZYFROWANIA OSOBOWOŚCI – WIDMO DEANONIMIZACJI JEDNOSTKI

- Każdy poziom, czy też składnik prywatności zaczyna być podłączany do sieci w zasadzie na stałe
- Wolność jednostki przestaje się wymykać ograniczeniom przestrzennym
- Jednostka stopniowo przestaje być podmiotem odosobnionym od społeczeństwa, co powoduje, iż nie sposób dzielić sfer życia osobistego na sferę intymności, sferę prywatności i sferę powszechnej dostępności (A. Koppf) albowiem wszystkie te sfery łączy ze sobą płaszczyzna internetu (wszech)rzeczy, w której dostęp do nich staje się niezwykle ułatwiony
- Dzieląc się prywatnością z różnych jej sfer (kręgów) z innymi użytkownikami, jednostka dzieli się nią jednocześnie z pozbawionym świadomości algorytmem, który nigdy niczego nie zapomni i który „autonomiczność” jego użytkowników przekuwa na produkt, który można kupić, którym można odpowiednio i w ściśle określonym celu pokierować

- Algorytmy nie są stworzone do usuwania danych, do ich wymazywania, tylko do ich ciągłego (automatycznego) gromadzenia i ciągłej analizy. Życie prywatne jednostki i to nie tylko w zakresie, w jakim ujawnia informacje na swój temat, jest poddawane w istocie ciągłej analizie, której skutki i znaczenie trudno przewidzieć, w której można jednak dostrzec pewną zarysowującą się już prawidłowość: nieograniczony liczbowo zakres możliwych konfiguracji analizy informacji dotyczących jednostki.
- Akty woli jednostki, mające za przedmiot konkretny wytwór pochodzący z analizy jej danych, nie konieczne muszą być wynikiem uświadomionego i w pełni autonomicznego zachowania i mogą być odczytywane w sposób deterministyczny
- Jednostka przestaje być odosobniona w swym własnym świecie. Sfera, która jest domeną własnej aktywności jednostki, stopniowo i niezauważalnie zanika. Owa czysto osobista sfera jednostki staje się elementem wielkiego systemu informacyjnego i podobnie jak inne podłączone do niego inteligentne urządzenia spełnia identyczną funkcję – gromadzenia, przetwarzania i wymiany olbrzymiej ilości różnego typu danych.

IP PRYWATNOŚCI

- Prywatność, podobnie jak urządzenia podłączone do internetu (wszech)rzeczy, zaczyna cechować jednoznaczna identyfikowalność
- W internecie (wszech)rzeczy prywatność jest stale odczytywana, analizowana, jest znana i zapamiętana.
- To nie internet (wszech)rzeczy ingeruje w prywatność, to jednostka czyni zeń użytek wykorzystując do tego celu jej czysto osobistą sferę przeżyć, doznań, pragnień oraz potrzeb.
- Internet (wszech)rzeczy nie zasadza się na konflikcie wartości, tylko na ich synergii.
- Konflikt wartości ujawnia zasadnicze niebezpieczeństwo dla prywatności rozplywającej się w potoku danych, jest nim inwigilacja, możliwość sprawowania kontroli w zasadzie nad wszystkim aspektami życia jednostki dobrowolnie ujawnianymi w warstwie synergii wartości, w której nie obowiązują jakiegokolwiek ograniczenia w obszarze komunikowania się, w której obowiązuje wpajana użytkownikom wolność komunikowania się.
- W rzeczywistości to nie jednostka komunikuje się, przekazując określone wiadomości, lecz komunikują się podłączone do sieci urządzenia, które przekazują informację o niej.

ASYMETRYCZNOŚĆ W RELACJI AUTONOMII INFORMACYJNEJ DO INTERNETU (WSZECH)RZECZY

- Profilowanie zmienia paradygmat pojęcia prywatności.
- Algorytmy posiadają większą wiedzę o jednostce niż ona sama.
- Prywatność „rozpływa się” w danych i informacjach
- Internet rzeczy (algorytmy) uzyskuje władztwo nad prywatnością jednostki z chwilą, gdy okaże się ona przydatna, gdy jej przydatność zostanie potwierdzona i da się ją wykorzystać.
- Tak długo, jak długo algorytm nie jest w stanie wyłuskać o jednostce przydatnych informacji na temat jej przyzwyczajzeń, zachowań, więzi, relacji, potrzeb, tak długo, jak długo nie jest w stanie odnaleźć prawidłowości i ma problemy z prognozowaniem jej zachowań, tak długo jednostka zachowuje swoją prywatność. Co się na nią składa? W świecie internetu rzeczy nie ma to znaczenia. Znaczenie ma wyłącznie to, na ile ujawniane o jednostce dane mogą okazać się przydatne do zbudowania wiedzy o jej życiu.
- To co w świecie offline nie mieści się w sferze prywatnej, może być uznane za prywatne w świecie online dzięki wydobyciu z nieprywatnych informacji prawidłowości na temat jednostki, jej zachowań, potrzeb itp.
- Prywatność to nie tylko sfery, z których jest zbudowana w świecie offline, to również informacja pozwalająca nadać jej, jej sferom, określone i dotąd nieznanie znaczenie, z którego czerpać mogą inni.

- Równowaga nie występuje w świecie internetu rzeczy, który nie żąda od większości informacji, „on” je po prostu „dostaje”.
- Nierównowaga ta stawia nielicznych (mających dostęp do algorytmów lub informacji przez nie wygenerowanych) w sytuacji uprzywilejowanej wobec absolutnej większości, skazanej na bycie przedmiotem decyzji, które statystycznie się sprawdzają, co do których nie ma jednak pewności, dlaczego zostały podjęte i wcielone w życie.
- Większość podejmuje decyzje lub może je podejmować w warunkach nieuświadomionego mechanizmu wynikającego z poddania asymetrii informacji pełnej kontroli nielicznych (algorytmów), wzmacnianej poprzez ukrywanie dostępu do informacji, dezinformację, odwracanie uwagi czy sterowanie decyzjami.
- Różne podmioty uzyskują różne informacje. Jednostka uzyskuje np. informacje o produkcie, który może ją zainteresować, o usługach, z których chce skorzystać, algorytm zaś informacje o jej życiu i wzorcach zachowani - jej profil psychologiczny.
- Arbitralna „ingerencja” w sferę prywatności cechuje internet rzeczy. Jednostki poddawane są woli i osądowi pozbawionych świadomości algorytmów (nielicznych).

WNIOSKI

- Zasada proporcjonalności nie obowiązuje w internecie (wszech)rzeczy. Podłączone do sieci urządzenia monitorujące codzienne zwyczaje jednostki pozyskują dane osobowe bez jakichkolwiek ograniczeń stawianych władzy publicznej oraz innym podmiotom.
- Internet (wszech)rzeczy nie dzieli życia osobistego jednostki na sfery, czy też poziomy, podział ten jest dla sieci nieistotny, albowiem monitorując codzienne zwyczaje jednostki, uzyskuje się dostęp do informacji nie tyle o konkretnej sferze prywatności, lecz o życiu osobistym jednostki w ogóle.
- Synergia wartości internetu (wszech)rzeczy jest tylko pozorna oparta jest ona w rzeczywistości na asymetrii informacji na zdominowaniu jednostki przez system wszystkowiedzących algorytmów przetwarzających nieustannie dane na jej temat. Zdominowanie jest głęboko ukryte, nie jest w ogóle odczuwalne, jest prawie że niewidoczne, niemalże niezauważalne, faktycznie zaś przenika na wskroś architekturę internetu (wszech)rzeczy, wypełniając każdy element jego ekosystemu.
- Prawo do „niebycia z innymi” i „niedzielenia się z innymi” nie istnieje w świecie internetu (wszech)rzeczy. Prywatność nie jest chroniona.
- Problem dotyczy nie tego, czy jednostka ma prawo do sprawowania kontroli nad informacją na swój temat, lecz tego, czy systemy przetwarzania danych są zdolne do usunięcia na zawsze informacji na żądanie jednostki.
- Gdyby analizować prywatność i autonomię informacyjną z punktu widzenia zdolności jednostki do sprawowania kontroli nad ujawnioną informacją, to należy postawić tezę, że autonomia utraciła lub też sukcesywnie traci swój zasadniczy atrybut – kontrolę jednostki nad informacjami na swój temat.